

OLTIN TOSHBAQA

Har yili bir vaqtni o'zida ikki qit'a oraligidagi orolchada dunyoning barcha mamlakalaridan hayvon va sehrli mavjudotlar to'planib katta majlisga yig'ilishibdilar. Ular yig'ili shda dolzarb ish borasida maslahatlasibdilar. "Menda" - deb gap boshlabdi, tong qorong' isida Afrika qit'asining kichik bir o'lkasidan yetib kelgan ilon, "sizlarga aytadigon bir gapim bor" debdi va to'planganlarga o'ziga ishongan holda jilmayib boqibdi.

"Xo'osh" - debdi esankirab misrlik timsoh, bir-ikki og'iz foydali maslahat berishga tayatlanib va qolgan vaqtini uyqu bilan o'tkazish maqsadida. "Bugun biz hal qilmoqchi bo'lgan muammomiz shuki", - deb bemalol yana so'zida davom etibdi fishirlab ilon, "bizlar bir-birimizni tilimizni tushunmaymiz. Faqqat ma'lumotli xalqlarinizgina bir-ikki tilda gaplasha oladilar-u va u ham bo'lsa bir-biriga o'xshamaydi".

Yirtqich hayvonlar bu masalani hal qilish borasida bir necha bor bosh qotirishibdilar ammo uni murakkabligini va noqulayligidan eplay olmasliklarini anglab undan osonlikch a bosh tortibdilar. Bugun esa xohlaydilar-mi-yo'qmi bu dolzarb muammoni qanchalik qiyin bo'lishiga qaramasdan hal etislari kerak ekanligiga ishonch hosil qilibdilar. Ko'plar bunday muammoni qiyinligini ko'rib asabiylashibdilar ham.

"Qani, aytingci?" - asabiylashib so'ray boshlabdi irlandiyalik buzoq va oltin tuvake hasini to'ng'irib mahkam o'rnatib o'tirishga hozirlanib (hozirgi paytda jahon iqtisodiyotini halokatli ahvolini sabablarini anglashda unda birgina tugmachadan boshqa hech narsa yo'q edi), "bizlar shu vaqtgacha hamma muammolarni yechib kelmoqdamiz-mi o'zi". "Bu noto'g'ri!" - deb ma'quladi shotland tepaliklaridan xastalangan Nessi o'rniga kelgan qo'y. "Bizlar biror bir yangiliklarni bir-birimizga yetkazishni uddalay olmayapmiz. Masalan Koala tropik o'rmonni bir chekkasida turib boshqa bir chekkada yong'in chiqqanini bilmaydi. Baliqlar esa suv sathini ifloslanishidan nobud bo'layopti, chunki boshqa mamlakat suv havzalari sathini neft qoplami bosgani to'g'risida hech kim ma'lumot bermaypti ham. Shuning uchun bizlar bugungi majlisimizda har yili o'tkaziladigan yig'ilishimizni qaysi tilda olib boorish masalasini hal qilishimiz kerak" - debdi qo'y qayg'urib.

"Buni sen barcha muammolarni yagona tilsiz hal bo'ladi deganing-mi?" - deb qo'y yana ma'rab o'z zo'zini quvatlab, bir oz kovshab o'z o'rnida yotibdi.

O'rta bir oz sukunat tushibdi. Erinchoq yirtqich hayvonlar miyasida sodda, sofdil quyga qarshi chiqish va hatto uni o'ldirish kabi g'araz fikrlar paydo bo'libdi. Shu payt qo'qisdan Arabistonlik sher o'rta chiqib: "Bizlar barchamiz aloqalarimiz uchun mening tilimni qabul qilsin va hamma unda muloqat qilsin", - deb oyoqlarini ko'tarib, maqtanchoqlik bilan o'z tirnoqlariga havas bilan boqibdi-da va so'zida yana davom etibdi. "Chunki men hayvonlarni ichida eng kuchlisi, eng tez yuguradigani va eng xafisimanda. Va shuning uchun tabiat qonuniga binoan eng kuchlilar g'olib chiqishadida. Hamma mening tilimni o'rgansa ular bir-birini yaxshi tushunadi, o'shandagina bizning muammolarimiz tezda hal bo'ladi".

"Hoo, yo'q!", - deb qarshilik ko'rsatib qo'shibdi kaltakesak, hatto uni qayerdan paydo bo'lganini hech kim sezmay qolibdi, - "mening tilim muloqot tili bo'lishi kerak, chu

nki meni tirik jonivor sifatida kelib chiqishim juda uzoqlarga borib taqalishini hatto-ki hech kim bilmaydi ham. Aslida meni kelib chiqish sajara daraxtim dinazavrlar avlodidanli gimni bilishimiz va o'z urf-odatimizni anglashimiz yaxshida", - debdi.

To'satdan hayvonlar to' dasidan rozilik alomatini anglatuvchi shovqin ko'tarilibdi, sh unda echkiemar o'zini yoqimsiz nigohi bilan sherga boqibi. *"Nega meni tilimni qabul qili sh mumkin emas ekan?"* - deb baland ovoz bilan bagiribdi tovushqon, karkidonni orqasida n o'zini g' ilay ko'zlari bilan har tomonga boqib. *"Men juda serpushtman va bu mening m amlakatim tili bo'lishi shuhbasizdir"*. Shunda chiyabo'ri kulib yuborgan ekan, to'satdan z ebra uning jag'iga tuyoqlari bilan tepb yuboribdi. *"Men ham serpushtman-ki, kelinglar me ning tilimda muloqatda bo'laylik"*, - debdi ehtiyotkorlik bilan taklif kiritibdi sichqoncha.

"Meni tilimni-chi?", - deb birgalikda baqirishibdilar vombato bilan ohu. *"Meni-ch i"*, - deb bo'kiribdi arslon.

Ayni vaqtda shu narsa ma'lum bo'ldiki har bir yirtqich o'zini tilini qabul qilishlarin i va yurtini ilgari surishni , biror bir hajvon o'z fikridan boshqalar hisobiga qaytmaslikda maxkam turib oldilar. Shu payt orolchada yashayotgan hech bir davlat vakili bo'lmagan kichgina toshboqa orolchada bo'layotgan shovqinni eshitib *"toshboqacha"* qadam bilan b emalol majlisga sudralib kelibdi. U kelib, yon atrofiga boqib, eng baland cho'qqini ko'zla b unga chirmashib chiqib olibdi. *"JIMLIK!"*, - degan g'ayritabiiy baqqiriq barcha hayvon larni larzaga solib ,go'yoki ularni hammasini arqon bilan bir tomonga tortgandek ularning nazari tosh ustida o'tirgan toshbaqaga tushibdi. Toshboqa o'zining baland ovozidan mag' rurlanib va hamma unga diqqat bilan qaraganidan xursand bo'libdi. *"Men bir narsani o'y layapman"*, - debdi baland ovoz bilan, *"sizlarni muammolaringiz chorasini hal etish fikri menda tug'ildi"*, - debdi. Bu gapni eshitgan chiyabo'ri yana battarroq kulibdi-yu va shu z ohatiyoq yana tumshug'iga yemaslik maqsadida o'z qo'llari bilan og'zini berkitibdi. *Nim a uchun yangi tilni tuzish mumkin emas ekan"* - deb oz so'zini davom ettiribdi cho'gqi ust ida. *"Nima uchun shunday tilni tashkil qilishni uddalay olmas ekanmiz. Ajoyib bir tilni ta shkil qilmoq kerak-ki uni dunyoning barcha hayvonlari o'rganishib ,bu til bilan talafuz q ilishlari qulay bo'lsin. Ushbu tilda muloqotda bo'lganda hammaga qulay bo'lib va boshq a birovlariga noqulaylik tug'dirmasin"*. U pastda turgan jonivorlarga yana o'z nigohini t ashlab, ularning unga biror bir ishni udalay olishiga umid bilan qarab turganliklarini ko'ri b va uning taklifiga rozi ekanliklarini sezdi shekilli.

"Xo'sh qanday qilib biz bu tilni yaratishimiz kerak?", - deb bir oz g'azzablanib seki n gap boshlabdi sher.

Toshbaqa o'z qo'llari bilan tantanali harakat qilib ,yig'ilishga kelgunga qadar uzoq y o'lni bosayotib bu til to'g'risida yangi taklifni allaqachon o'ylab qo'ygan edi. *"Men sizlar ga ushbu taklifni bayon qilmoqchiman"*, - deb hayvon va jonivorlarga ko'p gapiribdi ko' p ko'p gapirganda ham mo'l gapiribdi. Oxiri yangi tilni afzallik tomonlarini ularga chuqq ur tushuntirib beribdi, misoilar keltiribdi. Shundan so'ng ko'p hayvonlar uning bu g'oyas iga rom bo'lishibdilar. *"Buyuk g'oya!"*, - deb olqishlabdi timsoh. *"Ajoyib!"* - debdi sher. *"Biz tahsinlar aytishimiz kerak bunga"*, - deb qaror qilibdi Irlandiyalik gnom. *"Albatta, T ushunarli!"*, - deb xulosaga kelishibdi barcha hayvonlar. - *"Lekin qanday qilib...?"*.

“Buni men o’z zimmamga olaman“, - degan kuchli ovoz to’da orasidan chiqibdi va AQSHdan holubudlik sehrigar kelib baland tosh cho’qqi ustida o’tirgan toshbaqa ustidan ucha boshlabdi. So’ngra o’zining sehrli tayoqchasini olib, toshboqaga qarab bir-ikki og’iz sehrli duolarini aytgan zohati-yoq g’oya qahramoni, yordamchi tilni asoschisi bo’lmish T oshbaqa ustidan oltin yomg’ir yog’a boshlabdi. Oltin yomg’ir shu darajada ko’p yog’ibdi-ki toshbaqani boshidan oyoq’igacha oltinga belanibdi.

“Bundan buyon bizlar seni oramizdagi eng obro’li yordamchimiz deb bilamiz, va sen barcha yig’ilish va majlislarga bemalol qatnashish huquqiga egasen”, - deb e’lon qilindi holuvudlik sehrigar. Shundan so’ng barcha hayvonlar olqishlab chappak chalishibdilar. Bu olqishlarga sehrigar minnatdorchilik bildirib, *“Rahmat! Rahmat!”*, - deb o’zining avvalgi joyiga uchib ketibdi.

Toshbaqa esa o’zining xayrli ishidan mag’rurlanib ochiq chehra bilan toshni ustida yorqin tabassumini namoyish qilib barchani hojatini chiqarganini sezib xursand turaberibdi.

Bu haqqoniy voqeani Katharina von Radziewsky 2003 yilning iyunida hikoya qilgan, Xoliqberdi Kozimov farzandlari Muhammadjon, Ahmadjon va Mahmudjonlar bilan Esperanto tilidan o’zbekchaga o’girdi.